

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ: історія, сучасність, перспективи

*Барабаш О. В.,
доцент кафедри логіки Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»
(м. Харків)*

Символізм протестантизму у формуванні американського лібералізму

Актуальність теми пов'язана з завданням подальшої модернізації правової системи України з урахуванням науково-практичних напрацювань та досвіду розвинених країн світу. Одна з ключових проблем, що виникає у цьому процесі – особливості використання інституціонального досвіду правових систем, що розбудовувались на системно-світоглядних засадах лібералізму, формувались під впливом пов'язаних з ним варіантів символічного поля (скажімо, американського) у тих системах, що знаходяться на стадії становлення та трансформації, й змістовна складова яких оформлюється в умовах змішаних смислових контекстів та невизначених символічних рядів.

З нашої точки зору, аналіз особливостей формування американського лібералізму та визначення сутнісних рис його символічного представлення щодо поглядів на державу і право – це та площина науково-дослідницького інтересу, в якій мають проявитися питання теоретико-методологічного характеру. Тому завдання роботи – виявлення підґрунтя системності й вихід в площину рекомендацій щодо використання правового досвіду в Україні.

Ще з часів перших поселень протестантів-пуритан на територіях Північної Америки починає закладатися фундамент світоглядного підґрунтя, у рамках якого буде розбудовуватися система поглядів щодо ролі держави й призначення права, творитися те символічне поле, яке й на сьогодні буде визначати шляхи подальшого розвитку США. Вихідні світоглядні позиції визначалися віровченням протестантизму, його ідеєю Завіту («договірною теологією») та принциповим налаштуванням слідувати наставлінню Кальвіна – владні органи, так же, як і церква, є Божественною установою й мають бути просякнуті духом протестантського переносу спасіння у площину щоденних мирських справ. Кальвін фактично виступав за поєднання світської й духовної влади у єдине ціле в якому Церква ніби поглинає державу, а релігійні

постанови мають характер державного закону. Така кальвіністська співдружність Церкви й держави якщо й не мала виступати Царством Божим на землі, то, принаймні в найрадикальнішому вигляді, сприймалась його гідним попередником. Таким чином, кальвіністська модель побудови соціальної дійсності відштовхувалась від актуалізації сотеріологічної складової земного миропорядку. Державний устрій і відповідна правова система мали створити умови для забезпечення спасіння саме у протестантському розумінні на основі базової ідеї про свободу людини у соціальному житті.

На наш погляд, на цьому підґрунті відбудеться ствердження американського лібералізму, що на тривалий час, з смисловими відтінками та варіантами, стане основою ідеології США та стрижнем всієї її системи соціальних відносин. Протестантизм окреслить й ключові символи, що й до сьогодні в історії США будуть утворювати ключові смислові центри. Один з них, чи не найважливіший: Америка – «Град на пагорбі» – те місце на землі, на яке самим Богом покладено завдання (місію) реалізації й захисту свободи людини. В контексті месіанського призначення держави актуалізувалась і старозавітна ідея «обраного народу», що населяє її. У цьому символічному ряду християнська ідея універсалізації спасіння набувала парадоксального наповнення: «обраний народ» утворюється всіма національностями й етнічними групами через визнання домінантності ідеї свободи та моральні вимоги й локалізується громадянсько-територіальною ідентифікацією. І до сьогодні американці підкреслено шанують знакове свято – День подяки – перше американське свято, відзначати яке почали ще пуритани у Массачусетсі на знак подяки за благословення свободи та процвітання на новій Землі.

Звичайно, науково обґрунтований лібералізм США формувався в площині зовсім іншого дискурсу, але, з нашої точки зору, в тих символічних ракурсах, які сформував протестантизм. Отці-засновники США були добре обізнані з теоретичними напрацюваннями науковців щодо необхідності свободи для людини та відповідного інструментарію облаштування держави для її реалізації, теорії суспільного договору, тощо. Але ствердження цього вже раціонально-наукового підходу серед переважної більшості населення стало можливим через віроповчальний потенціал протестантизму та його символічні ряди (хоча символіка США, звичайно, не вичерпується навіть тільки християнськими основами). Свобода реалізується через різні варіанти свободи слова, совісті, віросповідання у множинності тлумачень, скажімо, Тори або Біблії. Протестантизм і народився, власне, у боротьбі за таку свободу тлумачень і перші різноконфесійні поселенці у США домовлялись про взаємне співіснування на основі визнання цієї свободи. В цій ситуації символіка протестантизму займала провідне суспільно-світоглядне становище, але заповнення символу відбувалось в тому числі і на раціональному підґрунті: так у США почала формуватися, за виразом Роберта Беллі, «громадянська релігія», елементи якої «працюють» у США і до сьогодні. Власне словосполучення «громадянська релігія» ввів у науковий обіг Ж.-Ж. Руссо – так називається останній розділ у його роботі «Про суспільний договір» – але заговорили про неї наприкінці 60-х рр. XX ст. В основі цієї «громадянської», або «політичної»,

релігії США аксіоматичне визнання головної цінності – свободи, моральність вихована релігійністю (у множині варіантів), і розбудовується цей змістовний пласт у символічному полі, що формувалось перш за все протестантизмом: «обраність» американців у свободі і для свободи, месіанство США щодо ствердження і захисту свободи в усьому світі («Град на пагорбі»), та інші. Навіть президент США у цьому символічному вимірі обов'язково має відповідати, за висловом політолога Д. Ліса, символу морального кумира нації, а у виступах й промовах президентів знайдемо посилення на Бога й алузії біблійних текстів. (Й тут, на наш погляд, в рамках вже традиції «громадянської релігії» поєднується світська раціональність, посилення на Бога у протестантському ключі без згадування про конфесійність – навіть у першого в історії США президента-католика Дж. Ф. Кеннеді – і різні можливості тлумачень Біблії, але з моральністю протестантського характеру). *God bless you all, God bless America!* – з інаугураційної промови Дж. Буша Молодшого.

Сучасні дослідження потенціалу лібералізму, після всіх викликів ХХ-го століття і проблематики ХІ-го, залишаються і на сьогодні одним з ключових напрямків філософії права, політології, теорії держави і права у США. Від класичного лібералізму Дж. С. Мілля, Дж. Бентама, від обґрунтування його принципів утилітаризмом, через теорію справедливості Дж. Ролза і пошук органічного поєднання у сучасному світі свободи, рівності та особистої відповідальності у роботах Р. Дворкіна, цей напрямок дослідження повертає нашу увагу до зв'язку моралі й права у кантіанському дусі, актуалізує пошук змістовних «слідів» традицій релігійності в історії державотворення та можливості їх використання на певному світоглядному підґрунті.

*Блох Ю. М.,
доцент кафедри філософії і соціальних наук
Рівненського інституту слов'янознавства
Київського слав'янського університету,
кандидат історичних наук
(м. Рівне)*

Філософське мислення законодавців мазхаб–ісламських релігійно-правових шкіл VIII – IX ст.

Філософське проблемне поле ісламу спочатку було обмежене морально-етичними повчаннями і яскраво вираженими соціально-політичними принципами устрою: правовими аспектами життя перших мусульманських громад. Необхідність перегляду багатьох ісламських норм детермінувала виникнення різноманітних течій у мусульманстві. І хоча зовні це виглядало як суто релігійне явище, насправді в його основі лежали правові та соціально-політичні процеси. Головна особливість ісламу полягає в нерозривному зв'язку між релігійно-філософським та суспільно-правовим життям.